

- організаційно-правових аспектів захисту інформації, кримінологічних і криміналістичних методик протидії правопорушенням в інформаційній сфері;

- психологічних аспектів, як проявів злочинності в цій сфері, так і процесу протидії їй.

Тому сьогодні одним з першочергових завдань є належна організація процесу забезпечення

Національної системи інформаційної безпеки висококваліфікованими фахівцями з урахуванням певних особливостей даної сфери, а саме:

- інформаційна безпека – специфічна предметна галузь, що потребує комплексного підходу до процесу підготовки фахівців, тобто, викладання різних розділів фундаментальних і прикладних знань як інженерних, так і гуманітарних дисциплін;

- система освіти в галузі інформаційної безпеки має забезпечувати відповідність рівня підготовки фахівців темпам розвитку науково-технічного прогресу та Національного законодавства в сфері інформаційних відносин;

- загальну підготовку з питань інформаційної безпеки повинні мати всі суб'єкти інформаційної діяльності, а особливо керівний склад відомств, установ, підприємств, організацій;

- процес підготовки фахівців з захисту інформації всіх категорій має будуватися на єдиній методичній і правовій основі;

- система підготовки ІТ-фахівців потребує обов'язкового моніторингу з боку держави;

- розробка державних стандартів освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

УДК 681.3.06

ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Олександр Корнейко, Сергій Корнейко

Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації НТУУ «КПІ»

Анотація: Розглянуті основні складові терміну “інформаційна безпека” та його визначення і застосування в національному законодавстві.

Summary: The main forming of notion "information security" and its determination and usage in national legislation are considered.

Ключові слова: Інформаційна безпека, Доктрина інформаційної безпеки України.

Інформаційна безпека (далі – ІБ) є одним із найважливіших чинників національної безпеки України. Інформаційна і національна безпека повною мірою узгоджуються і співвідносяться між собою за схемою «частина» і «ціле». Сьогодні інформаційна складова не існує поза межами загальної національної безпеки, так само, як і національна безпека не буде всеохоплюючою без інформаційної безпеки [1]. Загальним підґрунтям цих понять є, безумовно, поняття «безпека», що обумовлює стан захищеності життєвих інтересів людини як особистості, суспільства, держави. Сьогодні їх слід розглядати у геополітичному вимірі як невід'ємну частину державної політики із системою заходів економічного, політичного, організаційного та іншого спрямування, які адекватні загрозам життєво важливим інтересам громадян, суспільства і держави саме в такому контексті [1].

Тобто, ІБ є невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас ІБ є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки [2].

Інформаційна безпека є складним, системним і багаторівневим феноменом, на стан і перспективи розвитку якого мають безпосередній вплив зовнішні і внутрішні чинники, найважливішими з яких є: політична обстановка у світі; наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз; стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни; внутрішньополітична обстановка в державі та ін. [2].

Суть ІБ полягає у захисті інформаційного простору України від небажаного інформаційного впливу, захисті національних інформаційних ресурсів, забезпеченні безпечного функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем, а також у захисті інформації, що циркулює в них. Тому основними

системоутворюючими складовими ІБ є (рис. 1) [3]: захист інформаційного простору; захист інформації з обмеженим доступом; захист інформаційних ресурсів.

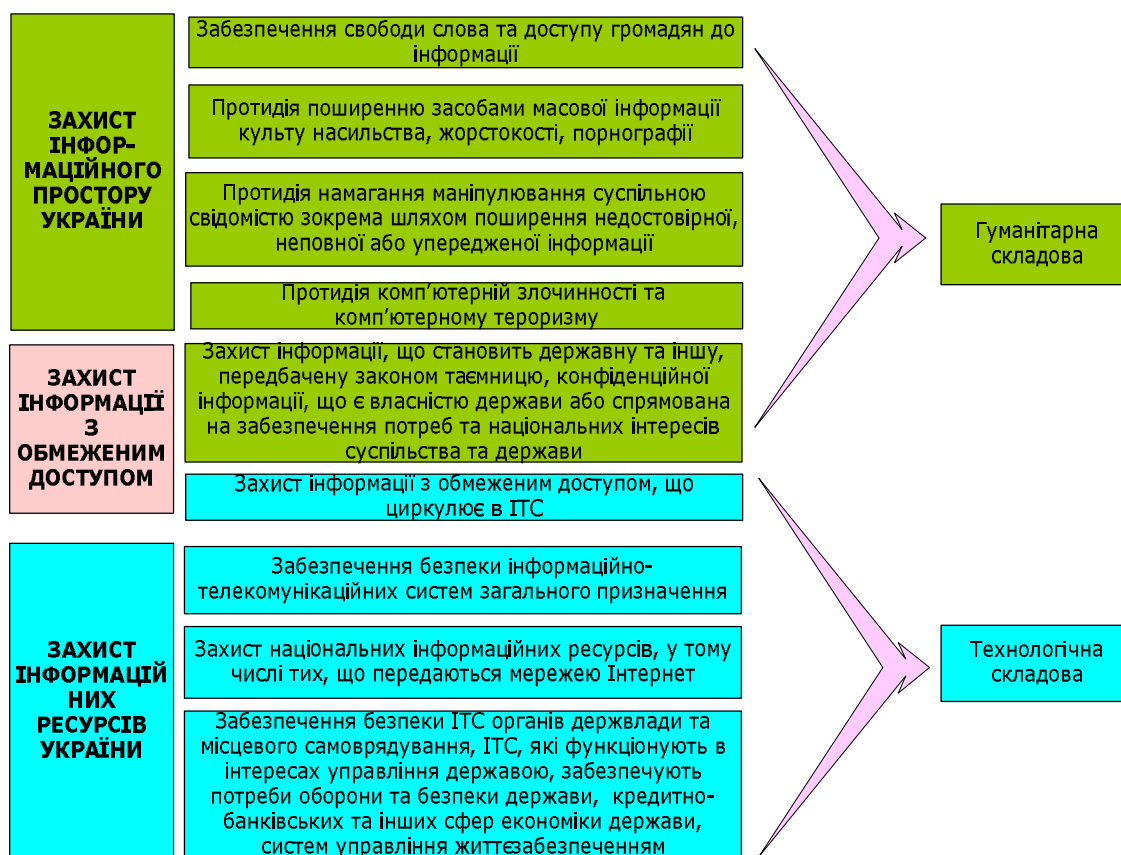

Рисунок 1 - Складові інформаційної безпеки України

До об'єктів ІБ відносять свідомість, психіку людей або різноманітні інформаційні системи, які складають інформаційну інфраструктуру держави, а у соціальній сфері – особистість, колектив, суспільство та держава (її конституційний лад) [2, 3].

До суб'єктів ІБ відносяться: держава, що здійснює свої функції через відповідні органи державної влади шляхом створення системи забезпечення ІБ; громадяни, суспільні або інші організації і об'єднання, що володіють повноваженнями із забезпечення інформаційної безпеки відповідно до законодавства [2, 3].

Основні цілі забезпечення ІБ визначаються пріоритетами національної безпеки, що відповідають інтересам суспільного розвитку, а саме [2, 3]:

забезпечення інформаційного суверенітету України в умовах глобалізації інформаційних відносин і прагнення інших країн до інформаційного домінування;

формування інформаційного середовища, орієнтованого на духовний та інтелектуальний розвиток особи і суспільства в цілому;

підтримка необхідної достатності інформаційних ресурсів України, які забезпечують розвиток особи та стійке функціонування суспільства і держави;

забезпечення захисту інформації фізичних, юридичних осіб та держави від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, у тому числі боротьба з комп'ютерними злочинами;

забезпечення законності і реалізація прав суб'єктів інформаційних відносин у галузі створення і використання національних інформаційних ресурсів, інформаційних технологій та інформаційної інфраструктури.

Саме тому, з урахуванням зазначених вище факторів, державна політика у сфері ІБ повинна реалізовуватись шляхом створення відповідної нормативно-правової бази, яка регулює відносини в сфері ІБ, встановлює вимоги і правила провадження діяльності у цій сфері.

Але, на жаль, на даний час у національному законодавстві чітко не визначений термін «інформаційна безпека», і, крім того, в різних законах дано два різних за своєю суттю його визначення – в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» та в Законі України «Про телекомунікації».

У першому Законі, законодавче визначення терміну ІБ стосується всієї України, а саме: «Інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації» [4].

У другому Законі, термін ІБ стосується не стільки держави, суспільства або людини, скільки безпеки складної технічної системи, якою є телекомунікаційна мережа, а саме: «Інформаційна безпека телекомунікаційних мереж – це здатність телекомунікаційних мереж забезпечувати захист від знищення, перекручення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації» [5].

В той же час термін ІБ широко застосовується у Конституції України, низці інших нормативно-правових актів, підготовлених та затверджених Верховною Радою України.

Так, стаття 17 Конституції України наголошує, що забезпечення інформаційної безпеки – одна з найважливіших функцій держави, «справа всього українського народу» [6]. А Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» проголошує, що «інформаційна безпека є невід'ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки» [7].

У Законі України «Про основи національної безпеки України», який є основним орієнтиром забезпечення безпеки України, системну сутність ІБ подано як невід'ємну складову національної безпеки України без точного визначення цього поняття [8]. Крім того, в цьому Законі замість поняття ІБ використовується поняття «національна безпека України в інформаційній сфері».

Воєнна доктрина України [9] прямо вказує, що «здійснення заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки», є одним із основних завдань Збройних Сил України у мирний час.

У Законі України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [10], який є одним із основних серед питань забезпечення інформаційної безпеки держави у сфері інформатизації та телекомунікацій, поняття ІБ також не визначено, хоча широко вжитий та визначений у різних відтинках термін «захист інформації».

Про ІБ згадується у великій кількості нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Так, наприклад, Програма діяльності Уряду від 05. 06. 2002 р. наголошує, що «ключові завдання Уряду: ...розвиток і вдосконалення системи гарантування інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави, запобігання злочинам у сфері інформаційних технологій», а Програма від 12. 03. 2004 р. – «пріоритетними завданнями державної інформаційної політики є забезпечення реалізації конституційних прав громадян на свободу слова та інформації, розвиток державного інформаційного ресурсу, захист інформаційної безпеки та національних інтересів в інформаційній сфері». В той же час, ні в одному із документів, що затверджені Кабінетом Міністрів України, роз'яснень або визначення терміну ІБ не дається.

Термін ІБ, хоча і широко застосовується в різних нормативних документах центральних органів виконавчої влади держави, але відповідного роз'яснення щодо цього поняття в них не дається. Так, наприклад, про ІБ згадується лише у назві відповідного рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [11]. У нормативно-правових актах та інших документах державних органів, які забезпечували або забезпечують в Україні захист інформації – Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України (далі – ДСТСЗІ СБ України) та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, що створена на базі ДСТСЗІ СБ України відповідно до законодавства наприкінці 2006 року, – термін ІБ також не визначається, хоча широко використовується (наприклад, в «Білій книзі» Держспецзв'язку [3]).

В указах Президента України також широко застосовується термін ІБ. Але, як правило, в цих документах про ІБ згадується лише в їх назвах чи преамбулах, тоді як у самому тексті термін ІБ практично не застосовується. Так, наприклад, в одному із останніх Указів Президента України від 23. 04. 2008 р. щодо ІБ лише у назві використовується термін «інформаційна безпека України», а в тексті самого рішення Ради національної безпеки та оборони України (далі – РНБО), яке цей Закон вводить в дію, замість терміну ІБ широко застосовується термін «національна безпека в інформаційній сфері» [12].

У той же час Указом Президента України від 08. 07. 2009 р. № 514/2009 затверджена Доктрина інформаційної безпеки України (далі – Доктрина), яка по суті є основним системоутворюючим

національним нормативним документом у сфері ІБ, що повинний чітко визначати значення терміну ІБ, повністю регламентувати діяльність держави, суспільства та громадян України щодо її забезпечення.

Цей важливий нормативний документ у сфері ІБ народжувався дуже довго і болісно. Було декілька спроб його розробки та введення в дію. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06. 05. 2001 р. за № 181-р було створено відповідну міжвідомчу робочу групу для створення відповідної Концепції інформаційної безпеки України, а постановою Верховної Ради України від 25. 06. 2001 р. № 704 «Про затвердження плану законопроектної роботи на 2001 рік» було заплановано на грудень 2001 року винести на схвалення парламенту Закон України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України».

У вересні 2002 року був опублікований проект Концепції національної інформаційної політики України, розроблений Державним комітетом інформаційної політики, телебачення і радіомовлення, де значне місце було приділено ІБ [13]. Але ця Концепція не була прийнята. І от, нарешті, в Указі Президента України від 23. 04. 2008 р. за № 377/2008 була чітко поставлена задача РНБО розробити Доктрину інформаційної безпеки України, яка була виконана.

Розроблена РНБО та затверджена Указом Президента України від 08. 07. 2009 р. № 514/2009 Доктрина визначає [2]:

– принципи забезпечення ІБ в Україні: «свобода збирання, зберігання, використання та поширення інформації; достовірність, повнота та неупередженість інформації; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; гармонізація особистих, суспільних і державних інтересів; запобігання правопорушенням в інформаційній сфері; економічна доцільність; гармонізація українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним; пріоритетність національної інформаційної продукції»;

– життєво важливі інтереси в інформаційній сфері: особи (громадянина України) – «забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних; захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу»; суспільства – «збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства»; держави – «недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері; побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір»;

– напрями державної політики у сфері ІБ за трьома головними напрямками: «інформаційно-психологічному, зокрема щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей; технологічного розвитку, зокрема щодо розбудови та інноваційного оновлення національних інформаційних ресурсів, впровадження новітніх технологій створення, обробки та поширення інформації; захисту інформації, зокрема щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, в тому числі технічного захисту інформації в національних інформаційних ресурсах від кібернетичних атак»;

– реальні та потенційні загрози інформаційній безпеці України на сучасному етапі та заходи, які держава має вживати з метою забезпечення ІБ, у сферах: зовнішньополітичній; державної безпеки; воєнній; економічній; соціальній та гуманітарній; науково-технологічній; екологічній.

Так, наприклад, у Доктрині зазначено, що у сфері державної безпеки, реальними та потенційними загрозами ІБ є «негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України; використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками; несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів органів державної влади; розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законодавством таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави», а держава має вживати такі заходи з метою забезпечення ІБ: «залучення засобів масової інформації до забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захисту конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних засад суспільства; підвищення ефективності функціонування органів державної влади; підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інформаційної продукції та інформаційних послуг; розвиток національної інформаційної інфраструктури

на засадах стимулювання вітчизняних виробників і користувачів новітніми інформаційно-телекомунікаційними засобами і технологіями, комп'ютерними системами і мережами» [2].

Але вкрай несподіваним і незрозумілим є те, що у Доктрині наголошується, що удосконалення законодавства з питань ІБ і підготовка спеціалістів з питань ІБ є необхідними заходами держави виключно у воєнній сфері.

Крім того, у розробленій РНБО Доктрині зовсім відсутнє визначення терміну ІБ. В ній чітко не прописані основні цілі та задачі забезпечення ІБ в Україні. В Доктрині також не закріплена необхідність рішення на державному рівні актуальних проблем і задач в області ІБ, серед яких, наприклад, необхідність забезпечення управління (менеджменту) ІБ, управління інформаційними ризиками, аудиту систем ІБ, гармонізації національної нормативної бази у сфері ІБ та захисту інформації з міжнародною і європейською, а також рішення інших завдань ІБ на принципово новому (європейському) рівні. В прикінцевих положеннях Доктрини лише прописано, що «вона є основою для: формування державної політики у сфері інформаційної безпеки України; розроблення проєктів концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій із забезпечення інформаційної безпеки України; підготовки пропозицій щодо дальшого системного вдосконалення правового, методичного, науково-технічного і організаційного забезпечення інформаційної безпеки України» [2].

Таким чином, автори вважають, що хоча на даний час у національному законодавстві досить широко використовується термін «інформаційна безпека», але до кінця законодавчо так і не вирішена проблема його точного визначення, а також остаточно не розроблена цілісна система правового та нормативного забезпечення інформаційної безпеки України.

Література: 1. Соснін О.В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України : монографія / О.В. Соснін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 572 с. 2. Доктрина інформаційної безпеки України. – Затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 року № 514/2009. 3. Біла книга Держспецзв'язку. – <http://www.dsszzi.gov.ua>. 4. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // Відомості Верховної Ради України, 2007, № 12, ст. 102. 5. Закон України «Про телекомунікації» // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 12, ст. 155. 6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. 7. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» // Відомості Верховної Ради України, 1998, № 27-28, ст. 182. 8. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 39, ст. 351. 9. Указ Президента України «Про Воєнну доктрину України» від 15 червня 2004 року № 648/2004. 10. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 26, ст. 347. 11. Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 1 липня 2004 року «Про забезпечення інформаційних потреб та інформаційної безпеки громадян». 12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України”» від 23 квітня 2008 року № 377/2008. 13. Концепція національної інформаційної політики : проєкт // Демократична Україна. – 2002. – 13 серпня.

УДК 681.391

АРТИКУЛЯЦІЙНІ ТАБЛИЦІ СЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Олена Архипова, Володимир Журавльов, В'ячеслав Кумейко***

*Національний технічний університет України „КПІ”, *Запорізький національний технічний університет, **Національний банк України*

Анотація: Розглянуто задачі галузі дослідження якості каналів мовної комунікації. Складено десять артикуляційних таблиць слів української мови.

Summary: In this paper is considered tasks in the research field of the communications speech quality. Ten articulation tables of Ukrainian words are completed.

Ключові слова: Мовна інформація, розбірливість, артикуляційні таблиці.